

RAPPORT

Elektriciteitsstation Sloterveer

Locatieonderzoek alternatieven voor uitbreiding
elektriciteitsstations

Klant: Gemeente Amsterdam

Referentie: BJ5377

Status: Definitief

Datum: 26 maart 2024

HASKONINGDHV NEDERLAND B.V.

Contactweg 47
1014 AN Amsterdam
Netherlands
Mobility & Infrastructure

+31 88 348 95 00 **T**
info@rhdhv.com **E**
royalhaskoningdhv.com **W**

Titel document: Elektricitetsstation Sloterveer

Sub titel: Locatieonderzoek alternatieven voor uitbreiding elektricitetsstations

Referentie: BJ5377

Uw kenmerk

Status: Definitief

Datum: 26 maart 2024

Projectnaam: MS-Amsterdam

Projectnummer: BJ5377

Auteur(s): SH

Opgesteld door: SH

Classificatie

Projectgerelateerd

Behoudens andersluidende afspraken met de Opdrachtgever, mag niets uit dit document worden veeveelvoudigd of openbaar gemaakt of worden gebruikt voor een ander doel dan waarvoor het document is vervaardigd. HaskoningDHV Nederland B.V. aanvaardt geen enkele verantwoordelijkheid of aansprakelijkheid voor dit document, anders dan jegens de Opdrachtgever.

Let op: dit document bevat mogelijk persoonsgegevens van medewerkers van HaskoningDHV Nederland B.V.. Voordat publicatie plaatsvindt (of anderszins openbaarmaking), dient dit document te worden geanonimiseerd of dient toestemming te worden verkregen om dit document met persoonsgegevens te publiceren. Dit hoeft niet als wet- of regelgeving anonimiseren niet toestaat.

Inhoud

1	Aanleiding	1
1.1	Doel document	1
1.2	Huidige locatie Sloterveer	1
1.3	Leeswijzer	2
2	Alternatieve locaties	3
2.1	Zoekgebied voor Sloterveer	3
2.2	Hoofdgroenstructuur binnen zoekgebied	5
2.3	Alternatieven voor Sloterveer	6
3	Beoordelingscriteria	7
3.1	Gemeentelijk beleid	7
3.2	Kabels en leidingen	7
3.3	Elektromagnetische velden	8
3.4	Effect op openbare ruimte	8
3.5	(Bouw)overlast	9
4	Beoordeling locaties	10
4.1	Huidige locatie Sloterveer	10
4.2	Sportveld bij Sloterveerschutsluis	10
5	Conclusie	12
6	Bronnen	13

1 Aanleiding

In 2050 moet het Amsterdamse stroomnet drie keer zoveel stroom kunnen vervoeren als nu. Daarvoor moet het netwerk twee zo groot en sterk worden gemaakt én slimmer. Zodat duurzaam opgewekte stroom bijvoorbeeld direct lokaal kan worden gebruikt of opgeslagen. Tot minstens 2035 wordt hier overal in de stad aan gewerkt.

Om de stroom te krijgen daar waar nodig is, moet het stroomnetwerk in de stad groter en sterker worden. De netbeheerders Liander en Tennet gaan daarom de komende jaren hun elektriciteitsstations vergroten én nieuwe stations bouwen. Ook zijn veel nieuwe kabels nodig om de stroom door te vervoeren: van elektriciteitsstation naar elektriciteitsstation en -ruimtes in alle wijken.

In het Ontwikkelingskader Elektriciteitsvoorziening Amsterdam staat de opgave beschreven van de gemeente Amsterdam en netbeheerders Liander en Tennet. Het voornemen is om 30 nieuwe elektriciteitsstations te realiseren en 13 van de 23 bestaande elektriciteitsstations uit te breiden en te vernieuwen. Dit is een noodzakelijke investering in de elektriciteitsinfrastructuur van Amsterdam.

Het huidige elektriciteitsstation aan de Johan Broedeletstraat moet worden uitgebreid of vervangen door een nieuw station omdat de huidige capaciteit niet meer toereikend is voor de toekomst.

1.1 Doel document

Het doel van dit document is om te bepalen of er een meer geschikte locatie is dan de bestaande locatie. Dit rapport beoordeelt mogelijke alternatieve locaties voor het elektriciteitsstation Sloterveer aan de hand van diverse criteria. Het rapport is opgesteld door Royal HaskoningDHV, in opdracht van Gemeente Amsterdam. De uiteindelijke afweging en het vaststellen van de locatie wordt door het College van B&W gedaan.

1.2 Huidige locatie Sloterveer

Het elektriciteitsstation Sloterveer bevindt zich in Amsterdam Nieuw-West, aan de Johan Broedeletstraat (zie Figuur 1 en Figuur 2). Het elektriciteitsstation wordt uitgebreid van 45 naar 106 MVA (150/10 kV).

In het 'Ontwikkelingskader Elektriciteitsvoorziening Amsterdam 2035' is deze locatie als voorkeurslocatie benoemd. De huidige locatie wordt net als alternatieve locaties getoetst aan de hand van de beoordelingscriteria. Zie hiervoor paragraaf 3.6.

Figuur 1: Locatie elektriciteitsstation Sloterveer en omgeving

Figuur 2: 3D weergave van omgeving elektriciteitsstation Sloterveer (aangegeven met gele pijl)

1.3 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk worden de eisen voor alternatieve locaties besproken en welke locaties voldoen aan deze eisen. In hoofdstuk 3 wordt het beoordelingscriteria voor een nieuwe locatie toegelicht en in hoofdstuk 4 worden deze toegepast op de huidige locatie en alternatieve locatie(s). In het laatste hoofdstuk wordt de analyse bondig samengevat.

2 Alternatieve locaties

Dit locatieonderzoek dient ter verantwoording aan de omgeving of de huidige locatie van het elektriciteitsstation geschikt is voor de uitbreiding of dat een alternatieve locatie beter voldoet aan de eisen en criteria. Deze onderbouwing ondersteunt het College B&W bij het nemen van een locatiebesluit over het elektriciteitsstation.

Een alternatieve locatie moet in ieder geval aan de volgende eisen voldoen:

- I. De locatie moet binnen het vastgestelde zoekgebied van het elektriciteitsstation vallen;
- II. De locatie valt niet binnen de Hoofdgroenstructuur van de gemeente;
- III. Het minimaal benodigde grondoppervlak voor de uitbreiding van het elektriciteitsstation bedraagt 42 x 37 meter.

In Amsterdam gebruikt Liander voor nieuwe elektriciteitsstations twee typen:

- I. Elektriciteitsstation met één bouwlaag met afmetingen 42 x 74 meter
- II. Elektriciteitsstation met gestapelde bouw met afmetingen 42 x 37 meter

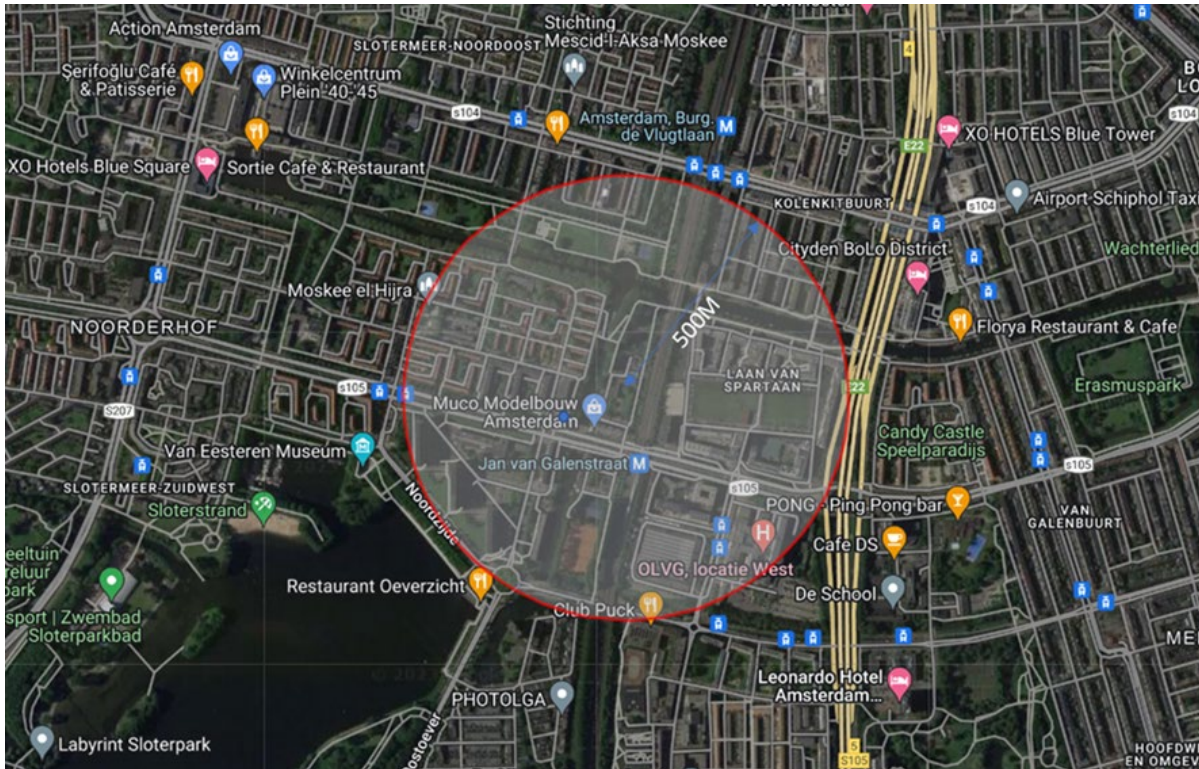
Waar mogelijk heeft een elektriciteitsstation met één bouwlaag de voorkeur vanuit beheer-, onderhoud- en kostenoverwegingen. In het stedelijke gebied van Amsterdam is ruimte echter schaars, zodoende is in deze studie gezocht naar locaties met een minimaal grondoppervlak van 42 x 37 meter.

In onderstaande paragrafen worden de eisen voor het zoekgebied beschreven en wordt de Hoofdgroenstructuur toegelicht.

2.1 Zoekgebied voor Slotermeer

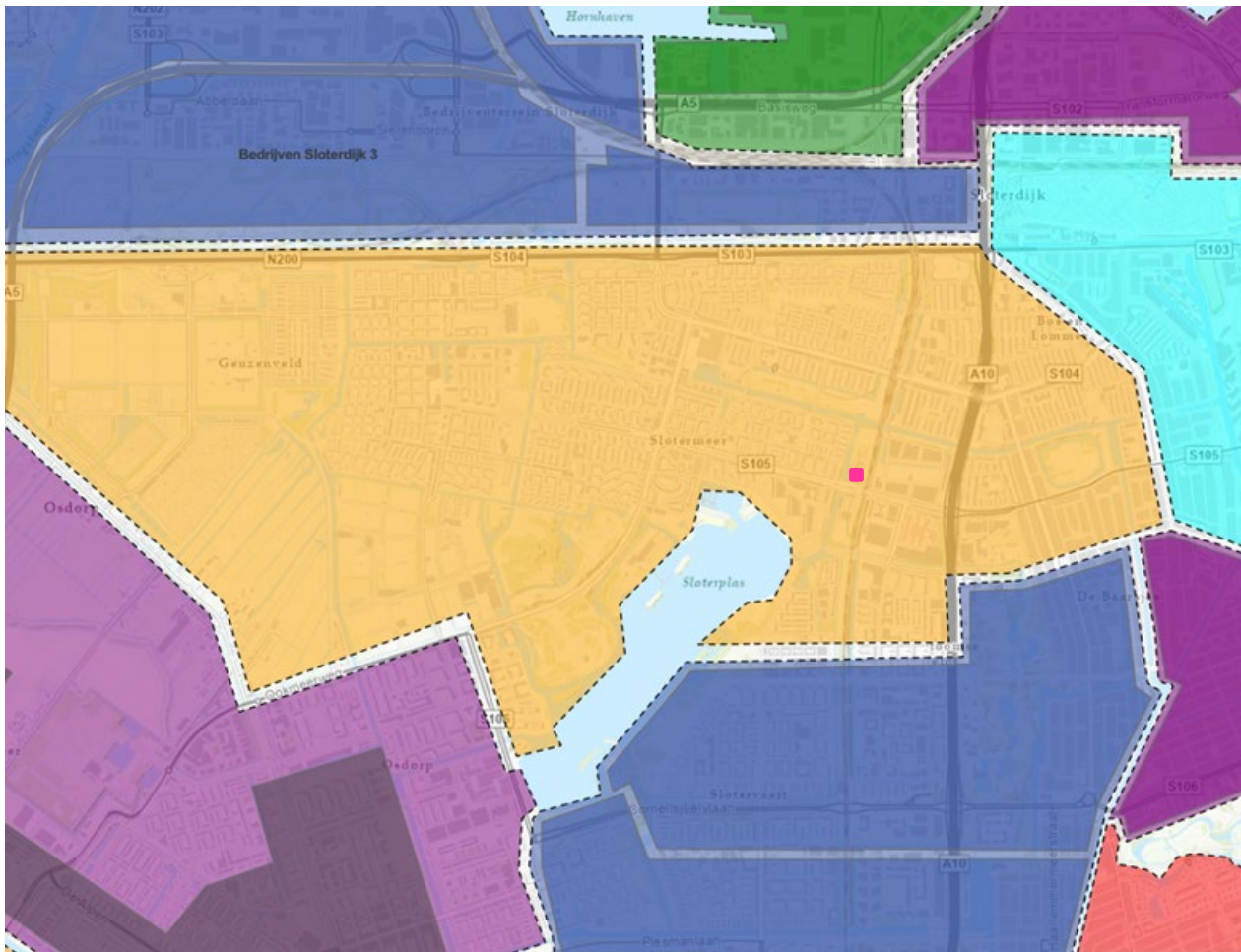
Vanwege de geografische spreiding van de elektriciteitsstations in de stad en de bijbehorende voedingsgebieden, is een nieuwe locatie alleen haalbaar wanneer deze binnen het vastgestelde zoekgebied van het elektriciteitsstation valt. Het zoekgebied rondom elektriciteitsstation Slotermeer omvat een straal van 500 meter (zie Figuur 3).

Het is een opgave om voldoende open ruimte te vinden die voldoet aan de minimale oppervlakte. Amsterdam is dichtbebouwd en diverse functies liggen dicht op elkaar. Dit is ook het geval bij de huidige locatie van het elektriciteitsstation (zie Figuur 1 en Figuur 2).

Figuur 3: Zoekgebied van 500 meter rondom elektriciteitsstation Sloterveer

Het netwerk van Amsterdam is verdeeld in meerdere voedingsgebieden (zie Figuur 4). Een vervangend elektriciteitsstation ligt altijd in het betreffende voedingsgebied, bij voorkeur zo dicht mogelijk in de buurt van het huidige elektriciteitsstation. Het onderliggend netwerk hoeft dan zo min mogelijk te worden aangepast; wat de bouwoverlast beperkt

Figuur 4: Kaart voedingsgebieden elektriciteitsstations; Slotermeer aangegeven met roze

2.2 Hoofdgroenstructuur binnen zoekgebied

Binnen het zoekgebied is veel open ruimte aanwezig in het Gerbrandypark. Het is echter niet in lijn met het gemeentelijk beleid om groengebieden in de stad te gebruiken voor de ontwikkeling van een nieuw elektriciteitsstation.

Diverse groengebieden in Amsterdam vallen in de Hoofdgroenstructuur van gemeente Amsterdam. Dit beleid omvat de minimaal benodigde hoeveelheid groen die de gemeente wil behouden en waarborgt daar mee de functies van groengebieden. Groengebieden in de Hoofdgroenstructuur zijn gebieden die waardevol zijn voor de stad en de metropool omdat zij een onmisbare functie vervullen. In de gebieden die zijn opgenomen in de Hoofdgroenstructuur staan de functies 'groen' en 'groene recreatie' centraal.

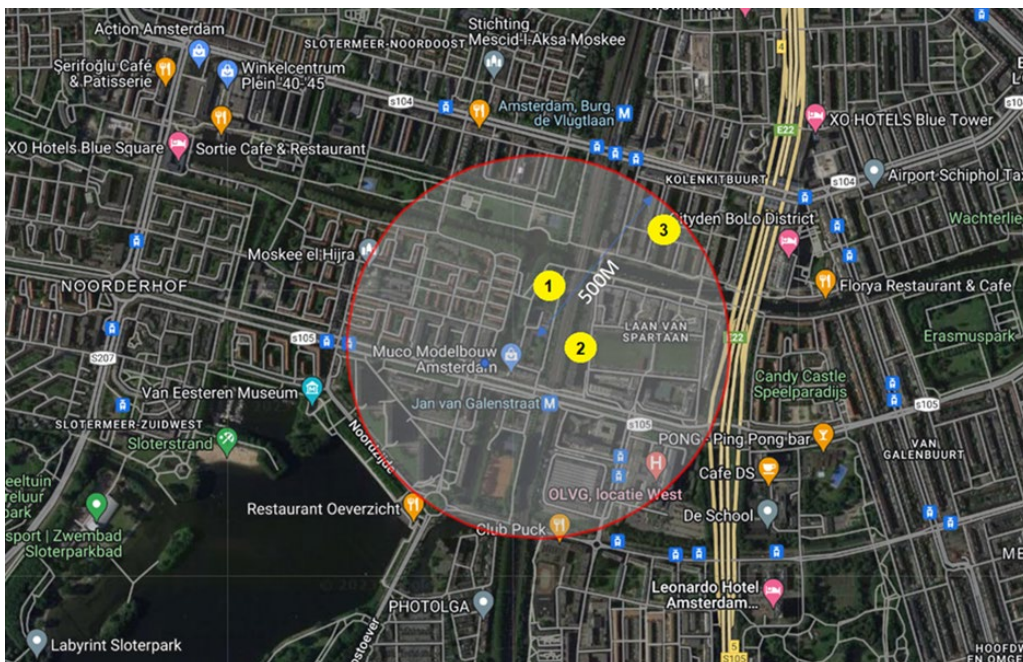
Het Gerbrandypark maakt deel uit van de Hoofdgroenstructuur en wordt gecategoriseerd als een stadspark. Het realiseren van bouwwerken groter dan 1.000 m² is niet toegestaan binnen deze parken. Elektriciteitsstations zijn groter zijn dan 1.000 m² en mogen dus niet worden gerealiseerd binnen de Hoofdgroenstructuur.

2.3 Alternatieven voor Slotermeer

Voor de alternatieve locaties is, aan de hand van een luchtfoto, gekeken waar open ruimte beschikbaar is binnen het zoekgebied. In hoofdstuk 3 wordt ingezoomd op de geschikte locaties en wordt per locatie beoordeeld of de bouw van een elektriciteitsstation haalbaar is.

Op deze luchtfoto komen voornamelijk locaties naar voren die gelegen zijn in een binnenhof van woningen. Deze locaties worden niet meegenomen als alternatief: veelal zijn deze binnenhoven te klein voor de benodigde grondoppervlakte en de afstand tot woningen is zeer klein in verband met het elektromagnetische veld van een elektriciteitsstation.

Figuur 5 toont drie locaties binnen het zoekgebied die mogelijk voldoen aan de eerdergenoemde eisen voor een nieuwe locatie. In Tabel 1 zijn de namen van deze locaties opgenomen.

Figuur 5: Mogelijke alternatieve locaties binnen het zoekgebied

Nummer	Locatie
1	Sportveld bij Slotermeerschutsluis
2	Parkour Park Laan van Spartaan
3	Sportveld Ernest van Staesplein

Tabel 1: Overzicht alternatieve locaties

De volgende locaties vallen af omdat deze niet voldoen aan de minimaal benodigde oppervlakte:

- Parkour Park Laan van Spartaan
- Sportveld Ernest van Staesplein

In het volgende hoofdstuk worden de overgebleven locatie (sportveld bij Slotermeerschutsluis) en de huidige locatie van het elektriciteitsstation Slotermeer beoordeeld aan de hand van de opgestelde beoordelingscriteria, die in het volgende hoofdstuk worden toegelicht.

3 Beoordelingscriteria

Er is weinig open ruimte beschikbaar in Amsterdam die voldoet aan de minimaal benodigde oppervlakte en niet in gebruik is voor een andere functie. Daarom is het belangrijk voor de ontwikkeling van een nieuw elektriciteitsstation de huidige situatie af te wegen tegen de nieuwe situatie. Er zijn diverse criteria die meewegen in de beoordeling van een nieuwe locatie. De vijf meest relevante aspecten voor de gemeente, netbeheerder en de omgeving worden behandeld. Er is gekozen voor de volgende vijf criteria (op willekeurige volgorde) voor het beoordelen van een locatie:

- Gemeentelijk beleid
- Kabels en leidingen
- Elektromagnetische velden
- Effect op openbare ruimte
- (Bouw)overlast

In onderstaande paragrafen worden de criteria nader toegelicht.

3.1 Gemeentelijk beleid

Gemeente Amsterdam heeft divers beleid opgesteld voor ruimtelijke ontwikkeling. Omdat veel open ruimte beschikbaar is op locaties die in gebruik zijn als groengebieden of speel/sportvelden, zijn het gemeentelijk groen- en sportbeleid het meest relevant bij het beoordelen van een locatie voor het realiseren van een elektriciteitsstation.

Groenbeleid

Goed aangelegd en onderhouden groen vervult klimaatadaptieve functies zoals het opvangen en tijdelijk bergen van hemelwater en het koelen van de stad in tijden van hitte. Verder is bewezen dat meer groen in de stad bijdraagt aan een betere gezondheid van mensen, zowel fysiek als mentaal, sociaal welzijn bevordert en leidt tot een hogere kwaliteit van leven. Een groene omgeving draagt bovendien bij aan een gezondere leefstijl en nodigt uit tot ontmoetingen en recreatie.

Groengebieden, zoals stadsparken en volkstuinen, binnen Amsterdam zijn veelal opgenomen in de Hoofdgroenstructuur. Dit betekent dat er geen elektriciteitsstation gebouwd mag worden. Hoewel niet alle groengebieden zijn opgenomen in de Hoofdgroenstructuur, is het niet de ambitie van de gemeente Amsterdam om binnen overige groengebieden te ontwikkelen. Er is beperkte aanwezigheid van groen in de stad en bestaande groengebieden worden intensief gebruikt. Het is daarom strijdig met het algemene groenbeleid van de gemeente om op zo'n locatie een elektriciteitsstation te realiseren.

Sportbeleid

Elke sportieve locatie draagt bij aan de balans tussen drukte in de stad en ontspanning. In lijn met de groei van de stad is daarom het voornemen van de gemeente Amsterdam om de openbare ruimte, die is ingericht voor sportieve activiteiten, uit te breiden. Daarmee is een sportieve locatie niet gewenst als alternatieve locatie.

3.2 Kabels en leidingen

Voor een nieuw elektriciteitsstation is voldoende ondergrondse ruimte nodig voor het aanleggen van de kabels waarmee het elektriciteitsstation wordt aangesloten op het netwerk. Het is belangrijk dat een elektriciteitsstation ligt binnen het voedingsgebied. In het voedingsgebied ligt al een elektriciteitsnetwerk met bestaande aansluitingen die overgenomen moeten worden door een nieuw of uit te breiden elektriciteitsstation. Daarom is het van belang dat voor het zoeken van een nieuwe locatie rekening wordt

gehouden met reeds bestaande ondergrondse infrastructuur. Ook is het belangrijk dat de kabels toegankelijk zijn voor reparaties; daarom kan er (bovengronds) niet op de kabels worden gebouwd.

Wanneer het huidige elektriciteitsstation Sloterveer naar een nieuwe locatie verplaatst wordt, moeten alle middenspanning-kabels van het elektriciteitsstation worden omgelegd om het voedingsgebied van energie te voorzien. Dit zorgt voor aanzienlijke overlast in de omgeving, omdat de grond moet worden opgebroken voor het verleggen of plaatsen van (nieuwe) kabels. Het verplaatsen van de kabels is een kostbare operatie, daarnaast moet rekening worden gehouden met de beperkte ondergrondse ruimte.

Naast het kabeltracé dat nog nodig is voor het elektriciteitsstation zelf, liggen er ook vele andere ondergrondse kabels en leidingen; denk aan waterleidingen, riolering of overige elektriciteitskabels. Het verplaatsen van het elektriciteitsstation is dus een complexe opgave, onder andere omdat (1) ondergronds voldoende ruimte beschikbaar moet zijn voor nieuwe kabels, terwijl (2) tegelijkertijd de aanwezige kabels en leidingen niet beschadigd mogen raken bij de aanleg ervan.

3.3 Elektromagnetische velden

Op 21 april 2023 is het herijkte voorzorgbeleid voor magneetvelden in de elektriciteitsinfrastructuur in werking getreden. De ministeries van Economische Zaken, Klimaat en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties hebben hierover een beleidsadvies aan de gemeente en netbeheerders gestuurd. Dit beleid is een nieuwe versie van het beleid uit 2005. Ten aanzien van elektriciteitsstations is hierin een standaard set van technische maatregelen opgenomen om magneetvelden zo klein mogelijk te houden. Deze maatregelen worden standaard toegepast door de netbeheerder. Er gelden binnen het landelijke voorzorgbeleid geen afstandscriteria voor elektriciteitsstations ten opzichte van woningen in relatie tot de langdurige blootstelling aan elektromagnetische velden.

In Amsterdam wordt sinds 2005 het volgende principe gehanteerd: zoveel als redelijkerwijs mogelijk voorkomen dat mensen langdurig (vergelijkbaar met wonen) verblijven in een elektromagnetisch veld, met een jaargemiddelde sterkte van 0,4 microtesla of hoger (Raadsinformatiebrief 16 december 2022). NB: dit is een advieswaarde en géén juridische norm. Er is een gemeentelijke werkwijze voor de omgang met Elektromagnetische velden. Aan de hand hiervan wordt bepaald welke woningen er binnen jaargemiddelde magneetveld van een elektriciteitsstation vallen en wordt er indien nodig ingezet op maatwerk.

In voorliggend onderzoek wordt een zone van 25 meter rondom de locatie gehanteerd. Indien er woningen binnen 25 meter rondom de locatie liggen dan is dit aanleiding om in een vervolfase te onderzoeken hoe het project zo geoptimaliseerd kan worden dat zoveel als redelijkerwijs mogelijk wordt voorkomen dat woningen liggen in een jaargemiddeld magneetveld met een sterkte van 0,4 microtesla of hoger. Buiten de zone van 25 meter kunnen woningen doorgaans ontzien worden.

3.4 Effect op openbare ruimte

In het kader van goede ruimtelijke ordening en de beperkte openbare ruimte die in Amsterdam beschikbaar is, wordt bij de bouw van een elektriciteitsstation het effect op openbare ruimte zorgvuldig afgewogen. Dit wordt gedaan door te kijken naar de huidige functie van de locatie (bijvoorbeeld het verdwijnen van een openbaar stadspark of sportvelden) ten opzichte van de nieuwe functie als elektriciteitsstation en te beoordelen wat de impact hiervan is. Dit moet in lijn zijn met het gemeentelijk beleid én maatschappelijk aanvaardbaar zijn.

3.5 (Bouw)overlast

Het realiseren van een nieuw elektriciteitsstation kan (bouw)overlast veroorzaken. Daarnaast zal het openbreken van de straat voor het aanleggen van kabels verkeershinder veroorzaken.

4 Beoordeling locaties

In dit hoofdstuk worden de huidige locatie en alternatieve locatie beoordeeld op basis van de hierboven beschreven beoordelingscriteria.

4.1 Huidige locatie Slotermeer

Onderstaand wordt de huidige locatie beoordeeld aan de hand van de beschreven criteria:

- Gemeentelijk beleid: er is geen wijziging van het omgevingsplan (voorheen bestemmingsplan) nodig, de bestaande vergunning volstaat. De locatie is niet in strijd met het gemeentelijk beleid;
- Kabels en leidingen: bestaande kabels en leidingen kunnen (her)gebruikt worden, bij de uitbreiding van het station zullen ook nieuwe kabels moeten worden aangelegd;
- Elektromagnetische velden: locatie ligt ingesloten door het spoor, er liggen binnen 25 meter geen gevoelige bestemmingen waar, vergelijkbaar met wonen, langdurig verbleven wordt;
- Effect op openbare ruimte: de huidige locatie is nu in gebruik als elektriciteitsstation, dus er gaat geen extra kostbare openbare ruimte verloren;
- (Bouw)overlast: relatief minder overlast in vergelijking met het realiseren van een elektriciteitsstation op een nieuwe locatie, geen stremming van doorgaande wegen.

4.2 Sportveld bij Slotermeerschutsluis

De locatie biedt genoeg ruimte voor de ontwikkeling van een nieuw elektriciteitsstation (zie Figuur 6). De locatie wordt ingesloten door het spoor aan de oostzijde en er bevinden zich geen woningen of andere gevoelige bestemmingen binnen 25 meter. Momenteel is de locatie in gebruik als sportveld en is daarmee niet gewenst als alternatieve locatie. Ook is in de Principenota Geuzenveld-Slotermeer (vastgesteld door college B&W in 2019) de Cramergrachtlocatie (Johan Broedeletstraat e.o.) aangewezen als mogelijke verdichtingslocatie. Dat betekent dat op deze locatie hoogstwaarschijnlijk woningen komen.

Figuur 6: Benodigde oppervlakte geprojecteerd op het sportveld bij Slotermeerschutsluis (42x37 meter)

Onderstaand wordt het sportveld bij Slotermeerschutsluis beoordeeld als alternatieve locatie beoordeeld aan de hand van de beschreven criteria:

- Gemeentelijk beleid: wijziging van omgevingsplan (voorheen bestemmingsplan) nodig, in strijd met gemeentelijk sportbeleid;
- Kabels en leidingen: kabels en leidingen zullen moeten worden omgelegd vanuit het bestaande elektriciteitsstation;
- Elektromagnetische velden: locatie ligt ingesloten door het spoor, er liggen binnen 25 meter geen gevoelige bestemmingen waar, vergelijkbaar met wonen, langdurig verbleven wordt;
- Effect op openbare ruimte: de realisatie van een elektriciteitsstation zal ten koste gaan van openbare ruimte, namelijk het sportveld;
- (Bouw)overlast: mogelijk geluidsoverlast voor omwonenden, geen stremming van doorgaande wegen.

5 Conclusie

De bovenstaande analyse toont aan dat het vinden van een alternatieve locatie voor de ontwikkeling van elektriciteitsstation Slotermeer een complexe opgave is. Er is weinig open ruimte beschikbaar in stadsdeel Nieuw-West die voldoet aan de minimale oppervlakte en niet in gebruik is. Daarnaast moet rekening worden gehouden met de afstand tot gevoelige bestemmingen (plekken waar mensen langdurig verblijven).

De huidige locatie van het elektriciteitsstation en de alternatieve locatie in het sportveld bij Slotermeerschutsluis zijn beoordeeld aan de hand van het beoordelingscriteria. In onderstaande tabel wordt per locatie de beoordeling van de vijf criteria samengevat. Het College van B&W zal op basis van onderstaande beoordeling gevraagd worden om een besluit te nemen over de meest geschikte locatie.

Locatie	Huidige locatie (Johan Broedeletstraat)	Sportveld bij Slotermeerschutsluis
Criteria		
Gemeentelijk beleid	Deze locatie past in het gemeentelijk beleid	Deze locatie is niet in lijn met het gemeentelijk sportbeleid en de Principenota Geuzenveld-Slotermeer
Kabels en leidingen	Meerderheid benodigde kabels is al aanwezig, waardoor de extra kosten voor nieuwe kabels beperkt zijn	Het aanleggen van nieuwe kabels is noodzakelijk, dit is een grote investering en heeft langdurige overlast tot gevolg
Elektromagnetische velden	Deze locatie ligt ingesloten door het spoor. Binnen een straal van 25 meter van het elektriciteit station liggen geen bestemmingen met een functie waar langdurig verbleven wordt door mensen. Langdurig verblijf binnen het jaargemiddelde magneetveld met een sterkte van 0,4 micro tesla of hoger waarschijnlijk niet aan de orde.	Deze locatie ligt ingesloten door het spoor. Binnen een straal van 25 meter van het elektriciteit station liggen geen bestemmingen met een functie waar langdurig verbleven wordt door mensen. Langdurig verblijf binnen het jaargemiddelde magneetveld met een sterkte van 0,4 micro tesla of hoger waarschijnlijk niet aan de orde.
Effect op openbare ruimte	Het effect op de openbare ruimte is klein, omdat de locatie al in gebruik is als elektriciteitsstation.	Het sportveld verdwijnt door de bouw van het elektriciteitsstation op deze locatie
(Bouw)overlast	Minder bouwoverlast dan bij het bouwen op een nieuwe locatie, omdat de meeste kabels aanwezig zijn	Veel (bouw)overlast door aanleg elektriciteitsstation op nieuwe locatie

6 Bronnen

- Gemeente Amsterdam (2011). Structuurvisie Amsterdam 2040: Economisch Sterk en Duurzaam, hoofdstuk 5: Groen en Water.
- Gemeente Amsterdam & Liander (2021). Themastudie Elektriciteit Amsterdam 2.0.
- Gemeente Amsterdam, Liander & TenneT (2022). Ontwikkelingskader Elektriciteitsvoorziening Amsterdam 2035: Ruimtelijk kader voor de uitbreiding van de hoofd-elektriciteitsinfrastructuur.
- Gemeente Amsterdam (2022). Amsterdamse Werkwijze EMV.
- Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (2023). Informatiebrief herijking voorzorgbeleid.